

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

9 septembrie 2021 *

„Trimitere preliminară – Cooperare judiciară în materie civilă – Succesiuni – Regulamentul (UE) nr. 650/2012 – Articolul 3 alineatul (1) litera (b) – Noțiunea de «pact asupra unei succesiuni viitoare» – Domeniu de aplicare – Contract translativ de proprietate pentru cauză de moarte – Articolul 83 alineatul (2) – Alegerea legii aplicabile – Dispoziții tranzitorii”

În cauza C-277/20,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă, Austria), prin decizia din 27 mai 2020, primită de Curte la 24 iunie 2020, în procedura inițiată de

UM

cu participarea:

HW, în calitate de administrator al succesiunii lui ZL,

Marktgemeinde Kötschach-Mauthen,

Finanzamt Spittal Villach,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul J.-C. Bonichot, președinte de cameră, domnul L. Bay Larsen, doamna C. Toader (raportoare) și domnii M. Safjan și N. Jääskinen, judecători,

avocat general: domnul J. Richard de la Tour,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru UM, de A. Wittwer, Rechtsanwalt;
- pentru guvernul german, de J. Möller, M. Hellmann și U. Bartl, în calitate de agenți;

* Limba de procedură: germana.

- pentru guvernul spaniol, de J. Rodríguez de la Rúa Puig, în calitate de agent;
 - pentru Comisia Europeană, de M. Heller și M. Wilderspin, în calitate de agenți,
- după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 1 iulie 2021,
pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 3 alineatul (1) litera (b), precum și a articolului 83 alineatul (2) din Regulamentul (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor (JO 2012, L 201, p. 107, denumit în continuare „Regulamentul în materie de succesiuni”).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unei proceduri inițiate de UM, resortisant german, în legătură cu o cerere de înscriere în cartea funciară a dreptului de proprietate asupra unui bun imobil situat în Austria.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Considerentele (9), (11), (14) și (49) ale Regulamentului în materie de succesiuni au următorul cuprins:
 - „(9) Domeniul de aplicare al prezentului regulament ar trebui să includă toate aspectele de drept civil referitoare la patrimoniul unei persoane decedate, și anume la toate formele de transfer de bunuri, drepturi și obligații din cauză de deces, fie că este vorba de un act voluntar de transfer în temeiul unei dispoziții pentru cauză de moarte, fie de un transfer sub forma succesiunii *ab intestat*.
 - [...]
 - (11) Prezentul regulament nu ar trebui să se aplice altor domenii de drept civil decât succesiunilor. Din motive de claritate, o serie de chestiuni care ar putea fi văzute ca având o legătură cu materia succesiunilor ar trebui excluse în mod explicit din domeniul de aplicare al prezentului regulament.
 - [...]
 - (14) Drepturile de proprietate și bunurile constituite sau transferate altfel decât prin succesiune, de exemplu prin liberalități, ar trebui, de asemenea, să fie excluse din domeniul de aplicare al prezentului regulament. [...]
 - [...]

(49) Un pact asupra unei succesiuni viitoare reprezintă un tip de dispoziție pentru cauză de moarte ale cărui admisibilitate și acceptare variază între statele membre. Pentru a facilita acceptarea în statele membre a drepturilor succesoriale dobândite ca rezultat al unui pact asupra unei succesiuni viitoare, în prezentul regulament ar trebui să se precizeze care lege va reglementa admisibilitatea acestui tip de pact, condițiile de fond și caracterul obligatoriu între părți, inclusiv condițiile pentru desfacerea sa.”

4 Articolul 1 din acest regulament, intitulat „Domeniul de aplicare”, prevede:

„(1) Prezentul regulament se aplică succesiunilor privind patrimoniile persoanelor decedate. [...]

(2) Sunt excluse din domeniul de aplicare al prezentului regulament:

[...]

(g) drepturile de proprietate și bunurile constituite sau transferate altfel decât prin succesiune, de exemplu prin liberalități, prin proprietatea comună căreia i se aplică dreptul partenerului supraviețuitor, prin planurile de pensii, prin contractele de asigurare și acordurile similare, fără a aduce atingere articolului 23 alineatul (2) litera (i);

[...]

(l) orice înscriere într-un registru al drepturilor de proprietate asupra unor bunuri imobile sau mobile, inclusiv cerințele legale pentru o astfel de înscriere, precum și efectele înregistrării sau ale lipsei înregistrării unor astfel de drepturi într-un registru.”

5 Articolul 3 din regulamentul menționat, intitulat „Definiții”, prevede la alineatul (1):

„În sensul prezentului regulament:

(a) «succesiune» înseamnă succesiunea privind patrimoniul unei persoane decedate și acoperă orice formă de transfer de bunuri, drepturi și obligații pentru cauză de moarte, fie că este vorba de un act voluntar de transfer, sub forma unei dispoziții pentru cauză de moarte, fie de un transfer sub forma succesiunii *ab intestat*;

(b) «pact asupra unei succesiuni viitoare» înseamnă un acord, inclusiv un acord rezultat din testamente reciproce, care creează, modifică sau încetează, cu sau fără contraprestație, drepturi asupra patrimoniului sau patrimoniilor viitoare ale uneia sau mai multor persoane care sunt părți la acord;

[...]

(d) «dispoziție pentru cauză de moarte» înseamnă un testament, un testament conjunctiv sau un pact asupra unei succesiuni viitoare;

[...]”

6 Capitolul III din Regulamentul în materie de succesiuni, intitulat „Legea aplicabilă”, cuprinde articolele 20-38 din acesta.

7 Potrivit articolului 21 din acest regulament, intitulat „Norma generală”:

„(1) Sub rezerva cazului în care prezentul regulament cuprinde dispoziții contrare, legea aplicabilă succesiunii în ansamblul său este cea a statului în care defunctul își avea reședința obișnuită în momentul decesului.

(2) În cazul în care, cu titlu de excepție, toate circumstanțele cazului indică în mod clar că, în momentul decesului, defunctul avea în mod evident o legătură mai strânsă cu un alt stat decât statul a cărui lege ar fi aplicabilă în temeiul alineatului (1), legea aplicabilă succesiunii este legea celui alt stat.”

8 Articolul 22 din regulamentul menționat, intitulat „Alegerea legii”, prevede la alineatele (1) și (2):

„(1) O persoană poate să aleagă ca legea care să se aplice succesiunii sale în ansamblul său să fie legea statului a cărui cetățenie o deține în momentul alegerii legii sau la data decesului.

[...]

(2) Alegerea legii trebuie exprimată în mod explicit, printr-o declarație sub forma unei dispoziții pentru cauză de moarte, sau trebuie să rezulte din clauzele unei astfel de dispoziții.”

9 Articolul 83 din același regulament, intitulat „Dispoziții tranzitorii”, prevede la alineatul (2):

„În cazul în care defunctul a ales legea aplicabilă succesiunii sale înainte de 17 august 2015, această alegere este valabilă dacă îndeplinește condițiile prevăzute în capitolul III sau dacă este valabilă în aplicarea normelor de drept internațional privat care erau în vigoare, la data efectuării alegerii, în statul în care defunctul își avea reședința obișnuită sau în oricare dintre statele a căror cetățenie o avea.”

Dreptul austriac

10 Articolul 956 din Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (Codul civil), în versiunea aplicabilă litigiului principal, are următorul cuprins:

„O donație care urmează să fie executată numai după decesul donatorului este valabilă ca legat, dacă sunt respectate formalitățile prevăzute. Aceasta nu poate fi considerată un contract decât dacă donatarul a acceptat-o, donatorul a declarat expres că renunță la revocare și i-a fost înmănat un act scris în acest sens donatarului.”

11 Articolul 1 alineatul 1 litera d din Notariatsaktsgesetz (Legea privind actele notariale) condiționează validitatea unui contract de donație fără remiterea efectivă a bunului de întocmirea unui act notarial.

12 Articolul 26 din Grundbuchgesetz (Legea privind cartea funciară) prevede:

„(1) Înscrierile și mențiunile prealabile pot fi autorizate numai pe baza actelor întocmite în formele prevăzute pentru validitatea lor.

(2) Aceste acte, dacă este vorba despre dobândirea sau despre modificarea unui drept real, trebuie să cuprindă un temei juridic valabil.”

- 13 Potrivit articolului 2 din Rechtspflegengesetz (Legea privind grefierii):

„Un funcționar al instanței poate fi desemnat grefier pentru unu sau mai multe dintre următoarele domenii de activitate: [...]

3. cauzele în materie de carte funciară și de registru al navelor maritime;

[...]”

- 14 Articolul 16 alineatul 2 din această lege prevede:

„Rămân în competența judecătorului:

[...]

6. hotărârile cărora li se aplică legea străină.”

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 15 Din dosarul de care dispune Curtea reiese că, la 22 iulie 1975, tatăl lui UM a prevăzut, prin contract, ca, în anumite condiții, la decesul său, să transfere fiului și nurorii sale de la acea dată proprietatea asupra unui teren situat în Austria, în proporție de jumătate fiecare, inclusiv tot ce ar fi fost construit acolo la momentul decesului său. La încheierea acestui contract, pentru care fusese desemnat ca lege aplicabilă dreptul austriac, toate părțile aveau reședința obișnuită în Germania.
- 16 Printre condițiile prevăzute în contractul menționat figura în special obligația tatălui lui UM de a construi, în termen de zece ani de la încheierea contractului, o casă duplex, precum și faptul ca UM și soția sa să mai fie căsătoriți, iar aceasta din urmă să fie încă în viață. În caz contrar, contractul prevedea că UM va fi unicul beneficiar. De asemenea, tatăl lui UM a autorizat înscrierea transferului proprietății în cartea funciară austriacă pe baza prezentării unui certificat oficial de deces și a dovezii privind îndeplinirea condițiilor necesare pentru executarea transferului. Înainte de decesul tatălui lui UM, care a survenit la 13 mai 2018 la Köln (Germania), UM și soția sa au divorțat, iar, ulterior, aceasta a decedat.
- 17 Procedura succesorală a fost deschisă în fața Amtsgericht Köln (Tribunalul Districtual din Köln, Germania), locul ultimei reședințe a tatălui lui UM.
- 18 UM a solicitat Bezirksgericht Hermagor (Tribunalul Districtual din Hermagor, Austria) înscrierea în cartea funciară a dreptului său de proprietate asupra bunului imobil în discuție în litigiul principal, susținând că, la data decesului tatălui său, era unicul beneficiar al contractului. Rechtspfleger (grefierul, Austria) din cadrul acestei instanțe, însărcinat să soluționeze această cerere, a considerat că legea aplicabilă era legea austriacă și a respins cererea, în lipsa unor dovezi privind îndeplinirea condițiilor impuse de contractul în discuție în litigiul principal.

- 19 Landesgerichts Klagenfurt (Tribunalul Regional din Klagenfurt, Austria) a confirmat această decizie, reținând, în primul rând, că Regulamentul în materie de succesiuni nu era aplicabil ca urmare a alegerii dreptului austriac în acest contract și, în al doilea rând, că transmiterea bunului imobil în temeiul donației pentru cauză de moarte nu s-ar putea produce fără dovada construirii casei, astfel cum este prevăzut în contractul menționat.
- 20 UM a introdus un recurs în fața instanței de trimitere, Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă, Austria).
- 21 Această instanță arată că problema validității alegerii dreptului austriac ca lege aplicabilă într-un contract translativ de proprietate pentru cauză de moarte și aplicarea în privința acestuia a Regulamentului în materie de succesiuni sunt chestiuni preliminare pe care trebuie să le invoce din oficiu, pentru a putea stabili competența funcțională a grefierului în litigiul principal.
- 22 Potrivit instanței menționate, documentele prezentate instanței competente pentru cartea funciară permit să se concluzioneze că, potrivit criteriilor dreptului austriac, a fost încheiat un contract translativ de proprietate pentru cauză de moarte în favoarea lui UM. Aceasta ridică totuși problema dacă actul menționat intră în domeniul de aplicare al Regulamentului în materie de succesiuni și ar putea fi calificat drept „pact asupra unei succesiuni viitoare” în sensul articolului 3 alineatul (1) litera (b) și (d) din acest regulament.
- 23 În cazul unui răspuns afirmativ în ceea ce privește aplicarea legii austriece alese de părțile la contract în cauza principală, instanța de trimitere consideră că ar fi aplicabile dispozițiile tranzitorii ale Regulamentului în materie de succesiuni, însă are îndoieli cu privire la interpretarea articolului 83 alineatul (2) din acest regulament, în special în ceea ce privește alegerea de către părțile la contract a legii aplicabile.
- 24 În aceste condiții, Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 3 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul [în materie de succesiuni] trebuie să fie interpretat în sensul că un contract de donație pentru cauză de moarte încheiat între doi cetățeni germani cu reședința obișnuită în Germania cu privire la un bun imobil situat în Austria, potrivit căruia donatarul are, după decesul donatorului, în raport cu patrimoniul succesoral, un drept personal de a cere înscrierea în cartea funciară a dreptului său de proprietate, în temeiul acestui contract de donație și al certificatului de deces al donatorului, așadar, fără intervenția autorității competente în materie succesorală, constituie un pact asupra unei succesiuni viitoare în sensul acestei dispoziții?

2) În cazul în care se răspunde afirmativ la întrebarea anterioară:

Articolul 83 alineatul (2) din Regulamentul [în materie de succesiuni] trebuie interpretat în sensul că reglementează de asemenea validitatea legii aplicabile alese înainte de data de 17 august 2015 pentru a califica un contract de donație pentru cauză de moarte drept „pact asupra unei succesiuni viitoare” în sensul articolului 3 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul [în materie de succesiuni]?”

- 25 Întrucât a decis să se pronunțe fără organizarea unei ședințe, în temeiul articolului 61 din Regulamentul de procedură, Curtea a adresat părților și persoanelor interesate prevăzute la articolul 23 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene mai multe întrebări cu solicitare de răspuns scris, la care au răspuns UM, guvernul german și cel spaniol, precum și Comisia Europeană.

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

- 26 Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 3 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul în materie de succesiuni trebuie interpretat în sensul că un contract în temeiul căruia o persoană prevede transferul viitor, la decesul său, al proprietății asupra unui bun imobil care îi aparține către alte părți contractante constituie un pact asupra unei succesiuni viitoare, în sensul acestei dispoziții.
- 27 Cu titlu introductiv, este necesar să se arate că articolul 1 alineatul (2) litera (g) din Regulamentul în materie de succesiuni exclude din domeniul său de aplicare „drepturile de proprietate și bunurile constituite sau transferate altfel decât prin succesiune, de exemplu prin liberalități”. În schimb, pactele asupra unei succesiuni viitoare, astfel cum sunt definite la articolul 3 alineatul (1) litera (b) din acest regulament, constituie „dispoziții pentru cauză de moarte”, în sensul articolului 3 alineatul (1) litera (d) din regulamentul menționat, precum testamentele sau testamentele conjunctive.
- 28 Articolul 3 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul în materie de succesiuni definește pactul asupra unei succesiuni viitoare ca fiind „un acord, inclusiv un acord rezultat din testamente reciproce, care creează, modifică sau încetează, cu sau fără contraprestație, drepturi asupra patrimoniului sau patrimoniilor viitoare ale uneia sau mai multor persoane care sunt părți la acord”.
- 29 Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, rezultă atât din cerința aplicării uniforme a dreptului Uniunii, cât și din cea a principiului egalității că termenii unei dispoziții de drept al Uniunii care nu conține nicio trimitere expresă la dreptul statelor membre pentru a stabili sensul și domeniul său de aplicare trebuie, în mod normal, să primească în întreaga Uniune o interpretare autonomă și uniformă, care trebuie stabilită ținând seama nu doar de termenii acesteia, ci și de contextul prevederii și de obiectivul urmărit de reglementarea în cauză (Hotărârea din 1 martie 2018, Mahnkopf, C-558/16, EU:C:2018:138, punctul 32 și jurisprudența citată).
- 30 În ceea ce privește modul de redactare a articolului 3 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul în materie de succesiuni, este necesar să se arate că această dispoziție vizează, în general, un acord care creează în special drepturi asupra „succesiunii” viitoare.
- 31 În acest sens, conform articolului 3 alineatul (1) litera (a) din acest regulament, „succesiuni” înseamnă „succesiunea privind patrimoniul unei persoane decedate”, acest termen acoperind „orice formă de transfer de bunuri [...], fie că este vorba de un act voluntar de transfer, sub forma unei dispoziții pentru cauză de moarte, fie de un transfer sub forma succesiunii *ab intestat*”.

- 32 Rezultă că un contract în temeiul căruia o persoană prevede transferul viitor, la momentul decesului său, al proprietății asupra unui bun imobil ce îi aparține și care conferă astfel drepturi asupra patrimoniului sau patrimoniilor sale viitoare altor părți la acest contract constituie un „pact asupra unei succesiuni viitoare” în sensul articolului 3 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul în materie de succesiuni.
- 33 O asemenea interpretare este confirmată de obiectivul urmărit de acest regulament, care constă în evitarea fragmentării succesiunii, în conformitate cu principiul unității succesiunii, și în instituirea unui regim uniform aplicabil tuturor aspectelor de drept civil referitoare la o succesiune cu elemente de extraneitate și în special la „toate formele de transfer de bunuri din cauză de deces”, astfel cum rezultă din considerentul (9) al regulamentului menționat (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 iunie 2018, Oberle, C-20/17, EU:C:2018:485, punctele 55 și 56).
- 34 În această privință, trebuie amintit că, deși în temeiul articolului 1 alineatul (2) litera (g) din Regulamentul în materie de succesiuni, sunt excluse din domeniul de aplicare al acestuia printre altele bunurile transferate altfel decât prin succesiune, de exemplu prin liberalități, această excludere trebuie interpretată în mod strict.
- 35 Rezultă că, atunci când o dispoziție care figurează într-un acord referitor la o succesiune constă, asemenea unei liberalități în sensul articolului 1 alineatul (2) litera (g) menționat, într-o donație, dar produce efecte numai la decesul lui *de cuius*, aceasta intră în domeniul de aplicare al aceluiași regulament.
- 36 Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, este necesar să se răspundă la prima întrebare că articolul 3 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul în materie de succesiuni trebuie interpretat în sensul că un contract în temeiul căruia o persoană prevede transferul viitor, la decesul său, al proprietății asupra unui bun imobil care îi aparține către alte părți contractante constituie un pact asupra unei succesiuni viitoare, în sensul acestei dispoziții.

Cu privire la a doua întrebare

- 37 Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 83 alineatul (2) din Regulamentul în materie de succesiuni trebuie interpretat în sensul că se aplică examinării validității legii aplicabile alese înainte de 17 august 2015, care reglementează un pact asupra unei succesiuni viitoare, în sensul articolului 3 alineatul (1) litera (b) din acest regulament.
- 38 Trebuie amintit că articolul 83 alineatul (2) din regulamentul menționat, intitulat „Dispoziții tranzitorii”, prevede că, „în cazul în care defunctul a ales legea aplicabilă succesiunii sale înainte de 17 august 2015, această alegere este valabilă dacă îndeplinește condițiile prevăzute în capitolul III sau dacă este valabilă în aplicarea normelor de drept internațional privat care erau în vigoare, la data efectuării alegerii, în statul în care defunctul își avea reședința obișnuită sau în oricare dintre statele a căror cetățenie o avea”.
- 39 În această privință, trebuie să se constate că, astfel cum reiese chiar din termenii dispoziției menționate coroborate cu articolele 21 și 22 din Regulamentul în materie de succesiuni, aceasta reglementează validitatea alegerii legii aplicabile succesiunii în ansamblul său. Or, în speță, din dosarul de care dispune Curtea, sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, reiese că alegerea dreptului austriac nu a privit decât pactul asupra unei succesiuni viitoare încheiat de *de*

cuius în cauza principală cu privire la unul dintre bunurile sale, iar nu succesiunea în ansamblul său, astfel încât condiția de aplicare a articolului 83 alineatul (2) din regulamentul menționat nu poate fi considerată îndeplinită în astfel de împrejurări.

- 40 Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, este necesar să se răspundă la a doua întrebare că articolul 83 alineatul (2) din Regulamentul în materie de succesiuni trebuie interpretat în sensul că nu se aplică examinării validității legii aplicabile alese înainte de 17 august 2015 pentru a reglementa numai un pact asupra unei succesiuni viitoare, în sensul articolului 3 alineatul (1) litera (b) din acest regulament, care privește un anumit bun al lui *de cuius*, iar nu succesiunea acestuia din urmă în ansamblul său.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 41 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

- 1) **Articolul 3 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor trebuie interpretat în sensul că un contract în temeiul căruia o persoană prevede transferul viitor, la decesul său, al proprietății asupra unui bun imobil care îi aparține către alte părți contractante constituie un pact asupra unei succesiuni viitoare, în sensul acestei dispoziții.**
- 2) **Articolul 83 alineatul (2) din Regulamentul nr. 650/2012 trebuie interpretat în sensul că nu se aplică examinării validității legii aplicabile alese înainte de 17 august 2015 pentru a reglementa numai un pact asupra unei succesiuni viitoare, în sensul articolului 3 alineatul (1) litera (b) din acest regulament, care privește un anumit bun al lui *de cuius*, iar nu succesiunea acestuia din urmă în ansamblul său.**

Semnături